

Наукові записки

традиційний народно-побутовий обряд Купайла, народний весняний хоровод, записаних в рідному селі на Бершадщині [6, арк. 5].

Успіх оригінальних творів Р.А. Скалецького, їх популярність пояснюється тим, що вони побудовані на народно-пісенній основі, близькі за характером до народної мелодики, написані виразною, зрозумілою широким масам музичною мовою.

Значний відрізок свого життя, понад 35 років, Скалецький віддав Вінниччині, проте час збігав, роки і хвороби брали своє. У жовтні 1981 року донька забрала батьків до Києва, щоб доглянути, як це має бути в добрій ширій родині. В березні 1982 року, після тривалої хвороби, померла дружина Родіона Андрійовича Надія Федорівна, з якою він прожив у шлюбі 57 років. Р.А. Скалецький особливо гостро переживав цю втрату, довго не сідав за інструмент, але нарешті закінчив свою улюблену «Пісню без слів» («Вокаліз»), яку вважав останнім подарунком дорогій дружині.

Помер Р.А. Скалецький 22 березня 1984 р. від легеневої недостатності. Похований в м. Києві, на Лісовому кладовищі поряд з дружиною [7, арк. 6].

Отже, дослідження архівної судової справи Р.А. Скалецького, документів біографічного характеру, рукописів нот і текстів опублікованих творів митця, на наше переконання, було корисним і пізнавальним. Р.А. Скалецький виявився не тільки талановитим композитором, фольклористом, хоровим диригентом, педагогом, але й мужньою, благородною людиною, яка витримала тиск репресивної машини влади, не втративши власної гідності і віри в справедливість.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Вінницької області (ДАВО). — Ф. Р5986. — Оп. 1. — Спр. 1.
2. Там само. — Спр. 2.
3. ДАВО. — Ф. Р6023. — Оп. 4. — Спр. 23975.
4. ДАВО. — Ф. Р5986. — Оп. 1. — Спр. 10.
5. Там само. — Спр. 2.
6. Там само. — Спр. 6а.
7. Там само. — Спр. 8.

Тростогон А.М. РОДИОН СКАЛЕЦЬКИЙ — ВЫДАЮЩИЙСЯ КУЛЬТУРНЫЙ ДЕЯТЕЛЬ ПОДОЛЬЯ

На основе архивных документов в статье рассматривается непростой жизненный и творческий путь известного композитора, фольклориста, хорового дирижера, педагога Р.А. Скалецкого.

Ключевые слова: Р.А. Скалецкий, жизненный путь, «украинская контрреволюционная организация учителей г. Тульчина».

Trostogon A.M. RODION SKALETSKYU — OUTSTANDING CULTURAL FIGURE OF PODILLYA

Based on the archival documents this article considers difficult life and creative development of the famous Ukrainian composer, folkllore scholar, choir conductor, pedagogue R.A. Skaletskyu.

Key words: R.A. Skaletskyu, course of life, «Ukrainian Counter-Revolutionary Organization of Teachers of Tulchyn».

УДК 94(477)(092)

Л.А. Іваневич

ФОРМУВАННЯ НАУКОВИХ ЗАСАД І ГРОМАДСЬКИХ ПОГЛЯДІВ К.В. ШИРОЦЬКОГО ПІД ЧАС ОТРИМАННЯ ОСВІТИ В ПЕТЕРБУРЗІ

На підставі виявлених документів у статті висвітлюються раніше невідомі факти біографії, формування наукових засад і громадських поглядів видатного подільського дослідника історії українського мистецтва Костя Широцького (1886-1919) під час отримання освіти в Петербурзі.

Ключові слова: Кость Широцький, наукові засади, громадські погляди, подільський дослідник, історія українського мистецтва, освіта, Петербург.

Особистість подільського історика-краєзнавця та дослідника історії українського мистецтва Костя Віталійовича Широцького за загальним визнанням відіграла значну роль у національно-культурному, педагогічному та громадсько-політичному житті України тому і привертає увагу багатьох сучасних українських науковців. Творча спадщина, яку залишив після себе Кость Широцький, вражає своєю величиною, адже це приблизно 237 праць, з них близько 30 рукописів фундаментальних досліджень української історії й культури та краєзнавчих розвідок і понад 30 рецензій поточної мистецтвознавчої літератури, що були написані протягом всього лише 15 років наукової діяльності вченого. Яких лише аспектів життя українського народу не торкаються його праці. Це і проблеми регіональної історії, краєзнавства, історії декоративного й сакрального мистецтва, етнографії, фольклору, друкарства, гончарства, малярства, археології, церковної та світської архітектури, народних звичаїв та обрядів і художньої творчості Т.Г. Шевченка.

Дослідженню життєдіяльності й творчості К.В. Широцького присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як: Л.Білецький (1919), П.Зайцев (1919), Є.Сіцінський (1919), Л.Биковський (1921), А.Середа (1921), М.Мошак (1992), І.Удріс (1993), В.Афанасьєв (1999), І.Рибак (2004) та ін. [1]. Однак, не зважаючи на це, й досі в його біографії ще багато невідомих сторінок, зокрема, тих, що стосуються періоду формування наукових засад і громадських поглядів вченого під час отримання освіти. Саме дослідженню цієї проблеми присвячується наша стаття.

Народився Кость Широцький 26 травня (7 червня за старим стилем) 1886 р. у с. Вільшанка-Бершадська Ольгопільського повіту Подільської губернії (тепер Крижопільського р-ну Вінницької обл.) в родині священика зі старовинного українського роду Шеїчів-Широцьких. У рідному селі Кость Віталійович закінчив церковнопарафіяльну школу в 1896 р., тоді ж його родина переїхала жити у с. Білоусівка Гайсинського повіту, де його батько отримав парафію [2]. Протягом 1896-1900 рр. майбутній учений навчався в Тульчинському духовному училищі – 4-класовій школі, яка становила нижчий ступінь духовної освіти. Після закінчення училища, майбутній учений за давніми традиціями священицьких сімей, наслідуючи свого батька, вступив до Подільської духовної семінарії у Кам'янці-Подільському. Народившись у старосвітській сім'ї священика, де плекались і процвітали національні звичаї, Кость Широцький виховувався за релігійними канонами. Вже в юнацькі роки він почав цікавитися студіюванням українського декоративного й релігійного мистецтва. Перші основи художнього смаку, теоретичні та практичні навички у вивченні народного мистецтва та етнографії К. Широцький отримав у Кам'янецькій художній школі для селянських дітей В. Розвадовського (1905-1906), переймаючи досвід видатного художника [3].

Закінчивши духовну семінарію, молодий дослідник вирішив здобути вищу освіту в Петербурзі. Тому 27 червня 1906 р. К. Широцький, отримавши умови вступу в Імператорський університет [4], надіслав лист ректору Санкт-Петербурзького університету з проханням прийняти його своїм студентом, додавши документи в оригіналі разом із копіями і кошти за осінній семестр навчання [5]. В особовому архіві вченого були віднайдені «Свідоцтво» про його прикріплення до 2-ї призовної дільниці Гайсинського повіту для відбуття військового обов'язку в 1907 р. і 4 військові квитки Південно-Західної залізниці, але у зв'язку з тим, що Кость Широцький став студентом вищого навчального закладу, від військової служби був звільнений [6].

Приступивши із особливою наполегливістю до навчання відразу після вступу до університету, К. Широцький став зразковим студентом професора Д. Айналова. Разом з іншими його студентами (П. Балицьким, Н. Сичовим, Г. Голоскевичем, В. Ярошенком, В. М'ясоєдовим) вони невдовзі утворили вузькоспеціалізований історичний гурток на чолі з професором для щотижневого обговорення нових історичних і мистецтвознавчих досліджень [4, с. 127].

Крім цього, навчаючись в університеті, студент Кость Широцький взяв безпосередню участь у заснуванні за підтримки членів старої Громади 23 грудня 1906 р. на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету нової студентської організації – Українського наукового товариства або, так званого, «Гуртка Українознавства».

Пізніше К. Широцький зазначив, що метою гуртка було наукове ознайомлення з духовним і суспільним життям українського народу. Торкаючись передумов заснування гуртка, Кость Віталійович у 1909 р. підкреслив, що до 1906 р. молодь більше вступала у партії, ніж у

непартійні товариства, де не могла порозумітися в їх прагненнях. Причиною цього було нелегальне існування партій, яке блокувало доступ нових людей, а поза їх межами не сприяло виробленню спільних поглядів. На думку молодого дослідника, саме заборона української мови відхиляла від національних справ нове покоління, а система насильної русифікації сприяла «притупленню» їх національної свідомості. Тому не дивно, що серед українських студентів фатально бракувало єдності бачень і переконань, відсутність якої ставала на перешкоді формування спільної мети та визначення шляхів її досягнення. Тривала денационалізація українського народу й, зокрема, молоді затьмарила не одну душу, однак «не можна було від молодих очей закрити незбориму – живу, невмираючу ідею національної правди. І на далекій півночі, серед національно чужих обставин, значна частина української молоді живо відчуває свої зв'язки з рідним краєм і народом, не кидає думки працювати на рідному ґрунті та енергійно готує себе до рідної праці... тому що сила знання науки – то найкраща зброя у всякій боротьбі», наголошував К. Широцький [7]. Про результати діяльності цих організацій свідчило зростаюче зацікавлення українських студентів літературою, культурою та історією України, а знайомство із земляками на чужині та відверті розмови про відродження своєї країни і національну ідею притягували їх до товариства, де вони набували нових знань, розвивалися в культурному плані, розширювали свій світогляд, перетворюючись таким чином на національно-свідомих людей.

Керівником «Гуртка Українознавства» в 1907 р. став професор Е. Вольтер. Роботою молодих членів гуртка – українських студентів К. Широцького, Г. Голоскевича, В. Ярошенка, О. Кисіля, В. Ганцова та ін. керували відомі професори – академіки Ф. Вовк, Я. Бодуен-де-Куртене й О. Шахматов. Завдяки їх плідній співпраці гурток став своєрідною науковою інституцією для виховання майбутніх українських науковців і громадських діячів. Зокрема, академік О. Шахматов підтримував студентів своїми порадами та друкував їх праці у редактованих ним наукових записках Академії Наук [8]. Протягом 1907 р. Кость Віталійович та інші члени товариства слухали лекції про «головні течії в українській літературі», «землеволодіння на Україні», «історію, теорію й філологію української мови», «українську антропологію й етнографію». Професор Я. Бодуен-де-Куртене читав курс «права української мови на існування», а професор Ф. Вовк – «українську етнологію» і створив спеціальну програму для студентів стосовно збирання антропологічного й етнографічного матеріалу в Україні. За спогадами К. Широцького, 1908 навчальний рік розпочався значно пізніше, ніж за звичай, у зв'язку із студентським страйком проти позбавлення університету автономії, що негативно позначилося і на національних змаганнях українських студентів. Російське студентство, рятуючи університетську автономію, забувало або неприхильно ставилось до всього, що відволікало увагу від головної проблеми більшості студентів. Враховуючи те, що чисельність українців в університеті була невелика, не дивно що їм не вдавалося відстояти свої національні потреби в академічному плані. Зокрема, коли під час страйку українські студенти – члени товариства збирали підписи на підтвердження внесення питання щодо створення в університеті українських кафедр до загальних вимог на студентському страйку, із 12 тисяч усіх студентів університету підписалось лише 300 осіб – переважно самі українці та поляки [7]. Наприкінці осені 1908 р. у товаристві читалися етнографічні, історичні, літературні, мистецтвознавчі й економічні реферати, а також – лекції академіка О. Шахматова про науковий запис народної мови, професора А. Преснякова [9] та професора Д. Айналова про українське мистецтво.

Кость Широцький був не лише одним із засновників гуртка, але й членом його правління протягом 1908-1909 рр., постійно виступаючи на його засіданнях із науковими рефератами. Матеріали для своїх досліджень він також віднаходив у власній бібліотеці товариства, кількість книг якої становила більше 3000 примірників [4, с. 128], серед них усі українські періодичні видання Росії та найбільш відомі закордонні, зокрема, видання «Наукового товариства ім. Т. Шевченка» у Львові, отримані за сприяння професора М. Грушевського [10]. Членами товариства крім професорів були на той час 104 особи, які брали участь не лише в просвітницькій, але й громадській діяльності. Так, у 1907 р. – стали учасниками з'їзду слов'янської молоді у Празі [7], в 1909 р. – побували на з'їзді українських студентів у Львові, зокрема і К. Широцький [11] і проводили збирання коштів на пам'ятник Т.Г. Шевченкові [10]. Наприкінці 1910 р. члени товариства заснували в університеті українську студентську касу взаємної допомоги для обслуговування матеріальних потреб та ознайомлення українських студентів з економічними питаннями [12], що стало «добрим способом для поширення

.....
світогляду товариського, а також для приваблювання в товариство нових людей», підкреслював К. Широцький [13].

Різномірність тем, прочитаних на зібраннях товариства рефератів, приваблювала слухачів і викликала цікаві дискусії під умілою організацією професора Е. Вольтера. Зокрема, Кость Віталійович відзначав негативне ставлення українських студентів до агітаційних лекцій польського народовця І. Свенціцького про польсько-українські відносини в Галичині з метою обмеження українського національного руху, проведених ним у петербурзькому клубі «Общественных деятелей» [9]. Не дістала підтримки у членів гуртка й пропозиція щодо можливості його приєднання до «Слов'янського товариства», зазначав К. Широцький, тому що «туди не з охотою просили й просили вже тоді, як зроблені були вибори до ради товариства» і «там панував принцип перемоги одної нації над другими й значить нема що українцям йти туди запаморочувати собі голови й бути матеріалом до чіїхось експериментів» [7]. Обговорювались на засіданнях товариства й питання, що торкалися громадської діяльності та напрямків політичного курсу. Про це свідчать викладені К. Широцьким у газеті «Рада» від імені студентства застереження про наміри петербурзьких москвофілів з «Галицько-руського товариства» втілювати у життя «руське діло», які з цією метою відправили до Петербурзького університету свого агітатора [14].

Лекції відомих професорів, прочитані на засіданнях окремих відділів гуртка – історії, літератури, педагогіки, права й етнографії давали поштовх К. Широцькому та іншим студентам-випускникам до створення рефератів громадсько-просвітнього змісту, розкривали їм очі на оточуючу дійсність, підбадьорювали їх патріотичний дух у той складний час, допомагали визначитись у майбутніх планах і підготуватись до праці після закінчення університету [13]. Діяльність «Гуртка Українознавства» сприяла університету в стадії приготування молоді на корисну роботу суспільству, в якій він не відповідав вимогам життя, тому гурток і став своєрідним «просемінаром для справжнього семінару – життя» [15].

На засіданнях гуртка Кость Віталійович мав чудову нагоду виступати із власними науковими рефератами з історії української культури та можливість прослухати серію цікавих рефератів з української історії, літератури, мистецтва, статистики й економіки [4, с. 128; 9]. Серед них варто назвати дослідження «Л. Толстой і українська національна справа» (К. Осипова) [16], «В. Самійленко і його поетична творчість» (С. Підгірського), «Говірка села Гнійного на Підляшші» (Є. Рудницького), «Колонізація України на кінці XV-XVI вв.», «Запровадження кріпацтва на Україні», «Український університет», «Українська народна лірика», «Історія Руссов псевдо-Кониського», «В. Стефаник», «Шляхетство на Україні в наказах депутатам до Катерининської комісії» та «Відносини Гоголя до України» тощо. Наслідком сформованих професором Ф.Вовком літніх програмних завдань з етнографії стала низка таких розвідок студентів: «Про підляшське весілля» (Є. Рудницького), «Південнослов'янський епос в зв'язку з українськими народними думами», «Про опришків і Кармелюка», «Етнографічна карта України під час походу Чингізхана», «Весілля на Чернігівщині», «Етнографічний склад населення на Поділлі до в. XV-XVI» [7] і «Окраси в хатах на Україні колись і тепер» (К. Широцького). Про свій реферат «Окраси в хатах на Україні колись і тепер» сам учений згадував, що використав у ньому матеріали, добуті ним переважно на Поділлі з метою збереження зникаючих декоративних розписів на українських будинках [16]. Це дослідження стало основою його фундаментальної праці «Очерки по истории декоративного искусства Украины. I. Художественное убранство украинского дома въ прошломъ и настоящемъ» (1914) [17]. Окремо від товариства працювали його лінгвістична секція, у якій щотижня читалися реферати з української мови й діалектології [10], та філологічна секція під керівництвом академіка О. Шахматова [11; 15]. У жовтні 1910 р. при товаристві було засновано ще дві секції – історична й літературна під головуванням О.С. Грушевського. Тоді ж К. Широцький зачитав реферат про художника В. Тропініна, розкривши слухачам різноманітні течії та характерні риси староукраїнського малярства [11]. Пізніше ця доповідь стала основою його праці «Дещо з української творчости артиста-маляра Тропініна» (1911) [18]. Згідно з друкованими звітами університету за 1910 р. важливими науковими дослідженнями, котрі привернули до себе увагу всього гуртка, стали реферати К. Широцького «Український художник Г. Левицький» та «Українські гравюри з XIV по XIX ст.», що незабаром переросли у відомі праці «Жизнь и деятельность Григорія Кирилловича Левицкого» (1914) [19] і «Типографское искусство на Руси» (1915) [20]. Крім цього, на засіданнях гуртка ним були прочитані доповіді, котрі стали підґрунтям більшості його

шевченкознавчих праць про мистецьку спадщину Т.Г. Шевченка [4, с. 128; 21]. Тому можна справедливо вважати, що «Гурток Українознавства» був для Костя Віталійовича своєрідною лабораторією, де народжувались і виростали його майбутні наукові дослідження.

Активну участь у просвітницькому русі студента К. Широцького підтверджує його епістолярна спадщина. Зокрема, в своєму листі від 29.11.1907 р. до українського поета, фольклориста, філолога та історика В. Доманицького вчений писав, що «серед професури об'явилися наші прихильники – П. Лавров, В. Ястребов, І. Гревс, О. Ковалевський та інші. Як пощастить, то матимемо кафедру української мови, історії, літератури, статистики й етнографії. В університеті йде збирання підписів (студентських)... «Громада» – клуб став вже на ноги» [22]. «Іспити через лиху годину в університеті цього року відкладаються, тому думаю в березні виїхати на Україну, коли закінчу тему з мистецтва раннього ренесансу взяту у професора Айналова... Після іспитів думаю залишитися в Петербурзі, бо тут і до науки ближче і українська справа потребує більше робітників» – повідомляв він у листі до видатного історика й громадського діяча М. Грушевського від 10.02.1911 р. [23]. А видатному українському критику, громадському та політичному діячу О. Назарієву вчений у листі від 01.12.1913 р. розповідав, що в Петербурзі утворився «добрий гурток молодих українців, що цими роками позакінчували школи. Багато всяких планів» [24]. «Усі гуртуються коло своїх кафедр та коло наукових товариств. Що до мене, то я, як українець, окрім наукових російських закладів беру участь у деяких громадських інституціях українських, яких у Петрограді є здається більше ніж у Києві, бо жити тут вільніше та Україну здалеку видніше» запевняв у листі К. Широцький українського археолога В. Козловські [25, арк. 3-4].

Навчання в Петербурзькому університеті К. Широцький вдало поєднував із навчанням в іншому вищому навчальному закладі – Петербурзькому Археологічному інституті протягом 1910-1911 рр. Після успішного закінчення університету в 1912 р. з дипломом I-го ступеня, Кость Широцького залишили при вузі як професорського стипендіата для приготування до складання екзаменів на вчений ступінь магістра [26]. В своєму листі до волинського громадського діяча й публіциста М. Черкавського він писав, що університетську стипендію отримував лише один рік, тому що пізніше її відмінили через його публікації у журналі «Украинская жизнь» (Москва) «Национальное искусство и задачи искусства на Украине» (1912), «Мотивы украинского орнамента (Къ альбому С.Васильковского)», «Украинское происхождение певческих костюмовъ въ кафедральныхъ храмахъ Россіи» (1913). «Про се вистарався мені преславний професор Шляпкін, що був якийсь час членом міністерства, і бог з нею з їх стипендією. Добре, що хоч дають право приступати до магістерських іспитів. Мав їх розпочати от цими днями, але мені через війну термін перенесено ще до січня наступного року», зазначав К. Широцький [27].

Отримавши вищу освіту в Петербурзі, вчений продовжив навчання в магістратурі університету. Ще до цього він був зачислений у дійсні члени імператорського Російського археологічного товариства, ставши протягом 1912-1917 рр. одним із помічників завідувача музею товариства та викладача кафедри археології Петербурзького університету О. Спіцина. Підтримуючи добрі стосунки із своїм музейним наставником, молодий дослідник мав можливість використовувати різні історичні джерела й археологічні знахідки музею у своїх наукових працях [4, с. 128]. Зі свого боку Кость Віталійович у 1913 р. під час поїздки професора О. Спіцина до Львова посприяв організації йому громадсько-політичним діячем і співробітником НТШ О. Назарієвим огляду українських і польських музеїв у місті. Адже К. Широцький вважав О. Спіцина, котрий відав усіма археологічними дослідженнями й установами в Росії, корисним для українців тим, «що мав великі зв'язки у бюрократичних петербурзьких колах» [28]. Свою співпрацю з Археологічним товариством К. Широцький продовжував протягом усього періоду перебування в Петербурзі, про що свідчать віднайдені у його епістолярній спадщині запрошення на засідання багатьох відділів товариства [29]. Як член товариства він співпрацював з українськими археологами, власноручно вислав окремі томи «Записок отдела русской и славянской археологии Русского Археологического Общества» (Петроград) працівнику Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка у Києві та члену Всеукраїнського археологічного комітету В. Козловській, що підтверджують його листи до Валерії Євгенівни [25, арк. 1].

Отже, формування наукових засад і громадських поглядів ученого тривало протягом усього періоду отримання ним освіти. Становлення особистості К. Широцького та його світогляду відбувалося, починаючи від навчання в Подільській духовній семінарії і

Кам'янецькій художній школі для селянських дітей В. Розвадовського під впливом видатних подільських діячів. Потім продовжилось під час навчання в Петербурзькому університеті й Археологічному інституті, протягом його діяльності в різноманітних наукових і громадсько-просвітницьких товариствах. Своєю активною участю у тогочасних подіях Кость Широцький намагався виконати свій обов'язок як громадянина країни та за допомогою самовідданої і плідної просвітянської й наукової роботи, значної дослідницької спадщини внести власну частку у важливу справу українізації й відродження національної свідомості свого народу та в процес державотворення майбутньої незалежної України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кость Широцький. Біобібліографічний покажчик. / Упорядн. Л.А. Іваневич, А.М. Трембіцький; Передмова О.М. Завальнюк, Л.А. Іваневич. – Хмельницький – Кам'янець-Подільський, 2009. – 63 с.
2. Автобіографія та список друкованих праць К. Широцького // ДАХО. – Ф. 582. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 81-83; Формулярний список священика с. Білоусівка Гайсинського повіту Подільської губернії В. Шероцького // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 13.
3. Духовні училища // ЕУ-ІІ. – Львів: НТШ, 1993. – Т. 2.
4. Середа А. Кость Віталійович Широцький // Збірник секції мистецтва Українського Наукового Товариства. – К., 1921.
5. Прохання К. Широцького до Ректора Петербурзького Імператорського університету // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 14.
6. «Свідоцтво» про прикріплення К. Широцького до 2-ї призовної дільниці Гайсинського повіту для відбуття військового обов'язку // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 4.
7. Широцький К. Наукові змагання нашої академічної молоді в Петербурзі // Рада (Київ). – 1909. – № 63. – 18 березня.
8. Лотоцький О. Сторінки минулого. Ч. II // Праці українського наукового інституту. – Варшава, 1933. – Т. XII.
9. Широцький К. З Петербурзької Академічної Громади // Рада (Київ). – 1908. – № 260. – 13 листопада.
10. «Т.» В товаристві українознавства. (Лист з Петербургу) // Рада (Київ). – 1909. – № 213. – 22 вересня.
11. Афанасьєв В. Фанатична відданість справі // Культура і життя (Київ). – 1999. – № 1. – 6 січня.
12. Широцький К. Лист з Петербургу // Рада (Київ). – 1910. – № 98. – 1 травня. – С. 1.
13. Широцький К. Петербурзький Університет // Рада (Київ). – 1910. – № 250. – 4 листопада.
14. Широцький К. Лист з Петербургу // Рада (Київ). – 1909. – № 226. – 8 жовтня. – С. 2.
15. «Ф. С-о.». В Петербурзькому університеті // Рада (Київ). – 1910. – № 261. – 17 листопада.
16. Широцький К. З життя українських студентів петербурзького університету // Рада (Київ). – 1909. – № 51. – 4 березня.
17. Широцький К. Очерки по истории декоративного искусства Украины. I. Художественное убранство украинского дома въ прошлом и настоящем. – К.: Типография С.В. Кульженко, 1914. – 141 с.
18. Широцький К. Дещо з української творчості артиста-малюра Тропініна // ЗНТШ. – Львів, 1911. – Т. СІІІ. – Кн. ІІІ. – С. 98-112.
19. Широцький К. Жизнь и деятельность Григорія Кирилловича Левицкаго // Искусство въ Южной России: живопись, художественная промышленность. – К., 1914. – № 5-6. – С. 175-189.
20. Широцький К. Типографское искусство на Руси. (Исторический очеркъ). По поводу 350-летия Синодальной типографіи // Православная Подолия. – Кам'янець-Подільський, 1915. – № 18. – С. 861-867.
21. Лист-запрошення К. Широцькому на збори «Гуртка Українознавства» з проханням прочитати доклад про Т. Шевченка як художника // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 105. – Арк. 1.
22. Лист К. Широцького до В. Доманицького // ВРФТ ІЛ. – Ф. 47. – Спр. 922.
23. Листи К. Широцького до М. Грушевського // ЦДІАУК. – Ф. 1235. – Спр. 835.
24. Лист К. Широцького до О. Назарієва // ВРФТ ІЛ. – Ф. 131. – Спр. 467.
25. Лист К. Широцького до В. Козловської // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 70.
26. Справка історико-філологічного факультету Петроградського університету, видана К. Широцькому // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 8.
27. Лист К. Широцького до М. Черкавського // ЦДІАУЛ. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2464.
28. Лист К. Широцького до О. Назарієва // ВРФТ ІЛ. – Ф. 131. – Спр. 470.
29. Запрошення К. Широцькому на засідання Російського Археологічного товариства // ІР НБУ НАНУ. – Ф. 152. – Од. 37.

Иваневич Л.А. ФОРМИРОВАНИЕ НАУЧНЫХ ОСНОВАНИЙ И ОБЩЕСТВЕННЫХ ВЗГЛЯДОВ К.В. ШИРОЦКОГО ВО ВРЕМЯ ПОЛУЧЕНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В ПЕТЕРБУРГЕ

На основании обнаруженных документов в статье изображены ранее неизвестные факты биографии, формирование научных принципов и общественных взглядов известного подольского исследователя истории украинского искусства Костя Широцкого (1886-1919) во время получения образования в Петербурге.

Ключевые слова: Кость Широцкий, научные основы, общественные взгляды, подольский исследователь, история украинского искусства, образование, Петербург.

Ivanevich L.A. THE FORMATION OF SCIENTIFIC DOGMAS AND PUBLIC VIEWS OF K.V. SHIROTSKY (1886-1919) DURING HIS STUDIES IN ST. PETERSBURG

On the basis of new documents in the article is shown earlier unknown facts of the biography, formation of scientific dogmas and public views of the famous Podillya researcher of the history of Ukrainian art, Kost' Shirotsky (1886-1919) during his studies in St. Petersburg.

Keywords: Kost' Shirotsky, scientific dogmas, public views, Podillya researcher, history of Ukrainian art, education, St. Petersburg.

УДК 070 : 32 : 316.77 (477.43 / . 44) «1919»

В.О. Гандзюк

ІДЕОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ КОМПОНЕНТИ ПОДІЛЬСЬКОЇ ГАЗЕТИ «ШЛЯХ» (1919 Р.) В КОНТЕКСТІ ЩОДЕННОЇ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ

У статті досліджуються військово-політичні, демократичні, соціальні процеси в українському суспільстві в період Директорії УНР (1919 р.) за матеріалами Вінницької щоденної газети «Шлях».

Ключові слова: преса, революція, уряд УНР, більшовизм, Українське військо, демократія, патріотизм, визволення, незалежність держави.

Доба Української революції 1917–1920 рр. ознаменувалася пробудженням надії поневоленого громадянства на створення вільної, незалежної держави, очікуванням від перемоги можливості реалізувати своє право на самовизначення, а також утвердження національної демократичної преси. На Поділлі, незважаючи на складні суспільно-політичні та економічні умови, військову боротьбу, процес формування друкованих видань був активним і бурхливим.

Підрахувати точну кількість газет, які виходили тоді, складно. Деякі існували тривалий період, деякі – тільки кілька тижнів. Як засвідчує історик Ю. Сіцинський, окремі часописи виходили один-два дні, бо рух був незвичайний [1, с. 30]. Крім того, окремі газети змінювали назву, хоча за змістом і складом редакторів залишались однаковими. Деякі видання взагалі не збереглися, від них залишилися лише згадки в різних джерелах.

Протягом 1917–1920 рр. на теренах Поділля державна влада змінювалася кілька разів, і це одразу впливало на характер часописів. Траплялося навіть, що в одній частині Поділля була одна влада, в другій – інша, відтак зв'язок навіть між сусідніми районами часто був неможливий. За таких умов становище газет було досить складним. Усі часописи підлягали контролю військової цензури, яка не була звичайною формальністю. При кожній новій державній владі на території Поділля місцеві часописи або переходили на інше місце, або взагалі припиняли існування чи перетворювалися у звичайні інформаційні листки.

У добу Директорії УНР можна констатувати розквіт видавничої справи на Поділлі, адже преса розходила великими тиражами й охоплювала все українське суспільство. Лише на Поділлі видавалося більше 250 українських часописів, зокрема у Кам'янці-Подільському – майже 40 [2, с. 39]. Сприяв цьому прийнятий закон «про державну мову в УНР», яким українська мова проголошувалася «державною і обов'язковою для вжитку» на всій території республіки [3]. Відтак газети випускали не лише державні органи, але й політичні партії та громадські організації.